

Таємниці води, або (Не)горор про самотність

Анастасія Канівець

«Сторонній»

Сценарист і режисер Дмитро Томашпольський
Оператор Сергій Смичок

У ролях: Анастасія Євтушенко, Даша Трегубова,
Сергій Калантай та ін.

Gagarin Media Film Company, 2019

Кадр з фільму «Сторонній». Режисер Дмитро Томашпольський. Україна. Gagarin Media Film Company, 2019.

Те, що український горор взяв участь у десятках міжнародних кінофестивалів і виборів низку нагород, одразу наштовхує на думку: це не просто горор. І дійсно: «Сторонній» – синтез детективу, трилера, фантастики, горору, що в підсумку виплавлюється в артгаузний продукт.

Зав'язка детективна, хоч і зі значною домішкою химерності: інспектор поліції Глуховська береться за справу зникнення пацієнтки під час прийому лікувальної ванни; справа ця нагадує іншу: зникнення команди синхронного плавання в басейні під час виконання номера. Слідча вирушає на місце – у водолікарню на територію станції аерації... Далі на глядача чекає мандрівка простором водолікарні, несвідомим інспекторки і таємницями Всесвіту з усе сильнішими сюрреалістичними обертонами.

Ванни, басейни, резервуари фігуруватимуть тут не раз. Навіть колористика фільму покликається на образи води та її таємничих мешканців. Сама його будова нагадує мушлю, з широкою відкритою основою й конусом, що збирається у все дрібніші й густіші завитки. Все це, разом із численними підводними зйомками та ефектними водними пейзажами, робить мало не головним героєм воду. З водною образністю входять і лавкрафтівські мотиви: в епіграфі до фільму (цитата з оповідання Лавкрафта), в химерній земноводноподібній істоті, в «Некрономіконі»¹, примірник якого, окрім Міскатонікського університету, є в українській водолікарні... Вода тут – стихія заворожуюча й загрозлива, носій таємниць, що їх важко збагнути людському розуму. Сюди ж долучається і тема космосу та загадкових істот – чи то прибульців, чи то представників прадавньої раси. Логікою це досягнути неможливо: тут паує атмосфера сновидності з її несподіваними зв'язками, переходами між тим, між чим переходів бути не може. На все це накладається стилізація під Девіда Лінча, покли-

кання на якого також легко помітити: і в мотиві двійництва, і в структурі за принципом стрічки Мьобіуса, коли сюжет вивертається й замикається в коло, «кусаючи себе за хвіст», і у візуальному ряді. І, звісно, чудернацькі репліки: «Ви чхнули між третьою і четвертою. Це означає, що щось було» (гадання за книгою «Чхалкою»). Зрештою, і специфічна манера акторської гри, що ніби підважує все (хоча тут ближчим референсом є естетика Кіри Муратової, в якій штучність поведінки персонажів підкреслює неприродність їхнього – та й нашого – світу). Головну партію веде інспекторка Глуховська у виконанні Анастасії Євтушенко – із зовнішністю крижаної дівчи, з манерами та знаннями, які акумулюють чи не весь досвід екранних детективів. Тут недалеко до пародії, і фільм балансує на її межі, охоплюючи все – від фантастичних, горорних і детективних штампів до конспірологічних теорій. Супроводжує інспекторку персонал водолікарні, що вже своїм виглядом кричить про таємницю й небезпеку, русалкоподібні пацієнтки, колежанки – слідчої. До речі, переважно жінки активно з'являються і діють в кадрі. На їхньому тлі розгублено-загублено виглядає єдиний виразний чоловік – Зезуля/Зозуля, що вдає із себе зниклого і марно чекає, доки бодай хтось почне його шукати. Він вводить тему самотності, яка зрештою стає ключовою для розуміння кіноісторії. Та мимоволі – слабким її місцем. Підкреслено ускладнена стилістика фільму, вивірені аж до формалістичності візуальний і звуковий ряди, домішка сюрреалізму – все це заманює глядача, обіцяючи йому вигадливу розгадку... чи відмову від розгадки. Автор же поклав в основу енігми моралістичну сентенцію про те, що в кожного має бути хтось, хто на нього чекає. Чи варто було вибудовувати навколо неї таку складну конструкцію? Щоправда, як свідчить прикінцева посвята батькові, якого режисер ніколи не бачив, ця історія має і особистісний вимір.

Так чи інакше, «Сторонній» має всі шанси утриматися в глядацькій пам'яті – гіпнотизуючим візуальним рядом, атмосферою, що здається, наслідує саму воду.

¹ «Некрономікон» – магічна книга, сповнена заборонених знань, фігурує в деяких творах Говарда Філіпса Лавкрафта і є улюбленим артефактом в екранізаціях його творів.